

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО ОСНОВНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ І ПРОБЛЕМИ ЇХ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Н. РОЗЕНФЕЛЬД
*кандидат юридичних наук,
головний консультант
(Інститут законодавства
Верховної Ради України)*

Глобалізація як один із пріоритетів розвитку суспільства, в якому спостерігається бурхливе зростання обсягів і потоків інформації [1, 5], насамперед, пов'язана з незвичайним ускладненням виробництва, всіх сфер громадського життя [2, 3], функціонуванням високих технологій в усіх сферах життєдіяльності [3,26], вимагає використання всіх власних ресурсів для своєчасного залучення до національного сегмента інформаційного суспільства, а також сприяння у цьому міжнародної спільноти, і, зокрема, розвинутих країн світу [4, 51]. Убезпечення ж власних і світових досягнень від протиправних посягань покладається як на міжнародну спільноту, так і на держави-учасниці міжнародних відносин. Саме позитивний розвиток інформаційного суспільства, його динаміка є головними показниками еволюціонування цивілізації. Тому нормативне забезпечення інформаційного суспільства, у глобальному або сегментарному розумінні, може стосуватися виключно його розвитку, оскільки в іншому випадку спроба нормативізувати інформаційне суспільство зазнає краху.

© Н. Розенфельд, 2009

Переосмислення підходів до використання знань, інформації та комунікаційних технологій, їх оцінка як благ, що їх досягло людство, та надання пріоритету розвитку технологій, з використанням яких інтеграція, обмін і поширення знань стають безмежними, наразі є основними факторами розвитку інформаційного суспільства — позитивних і корисних перетворень, які відбуваються внаслідок взаємопоєднання знань і інформації, активне поширення яких забезпечується розвитком комунікаційних технологій.

У тріаді основних ресурсів інформаційного суспільства ієрархічно перше місце має відводитися знанням, адже саме вони є першоосновою інформації, технологій, які формуються на базі попередніх знань.

Україна тривалий час визначала себе аграрною країною, незважаючи на те, що в аграрному секторі за даними 2006 року було задіяно лише 10,2 % населення [5]. З прийняттям у 2007 році Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні» [6] така ситуація дещо змінилася, оскільки задекларовані

перспективи розвитку вітчизняного сегмента інформаційного суспільства, безумовно, потіснять інші пріоритети, хоча і не виключать їх.

Інформаційне суспільство не з'явилося раптово. Його виникнення і розвиток — це еволюційні процеси, що зумовлені переважно світовим розвитком цивілізації, з урахуванням відповідних соціально-економічних перетворень у світі. Звертаючи увагу на правове забезпечення розвитку саме інформаційного суспільства, слід наголосити на його пріоритетах — розвитку комунікаційних технологій і усілякій підтримці і захисті розвитку знань та інформації, які з термінів законодавства перетворюються на справжні цінності, а також телекомунікаційних технологій, на яких тримається розвиток нової цивілізації. Так, А. Гальчинський, аналізуючи у 2006 році незворотність процесів переходу від індустріального до інформаційного суспільства, вказував: «Знання, як і інформація, перетворюються на безпосередню продуктивну силу, основний лімітуючий ресурс відтворювального процесу, визначальний фактор економічного зростання і розвитку» [7, 125]. Тобто при забезпеченні розвитку нового типу суспільства необхідно передбачити і захист тих надбань, що їх отримало людство у спадок від індустріального суспільства, а також новітніх напрацювань, які породжені суспільством інформаційним.

У відкритому інформаційному суспільстві право, обмежуючи відносини певними критеріями, перетворює їх на правовідносини, а також визначає і регулює підстави виникнення, зміни чи припинення правовідносин у суспільстві. Тому правове забезпечення в інформаційному суспільстві має створювати правову оболонку для відносин, визначати правову політику та її векторність (спрямування).

Складність стратегій такого забезпечення полягає у тому, що неприпустимо говорити про правове забезпечення інформаційного суспільства у статичній або наявності окремих ресурсів у контексті декларування державного сприяння його розвитку, динаміці. Незважаючи на поки недостатнє правове забезпечення, брак належного політичного менеджменту [8, 466], і, як наслідок, повільний і здебільшого ситуативний розвиток інформаційного суспільства в Україні, є всі підстави вважати, що наша держава має шанс досягнути позитивних результатів на обраному шляху. Тому для правильного векторного спрямування правового забезпечення необхідно визначити основні принципи розвитку інформаційного суспільства. Уникаючи використання терміну «існування» щодо визначення стану інформаційного суспільства, оскільки суспільство, побудоване на поєднанні знань, інформації та комунікаційних технологій, не може мати сталого стану через постійний розвиток знань і зміну інформації, а також спрямування їх потоків за допомогою комунікаційних технологій, слід зазначити, що напрями його розвитку слугуватимуть тими «пунктами», шлях до яких має забезпечуватися відповідними нормами права.

Звернемо увагу на визначення зарубіжних та вітчизняних фахівців позитивних напрямів розвитку інформаційного суспільства. М. Кастельє зазначає, що для всіх моделей розвитку інформаційного суспільства існує декілька загальних елементів, без яких немає шансу для появи інновацій і розквіту, який обіцяє нова економіка. До таких елементів належать: централізація ролі університетських досліджень; визнання бюрократії ворогом інновацій; необхідність гнучкості рин-

ку капіталу з різними формами ризикуваного (венчурного) капіталу; сприйняття таланту людини як основного джерела нової економіки і забезпечення його розвитку за допомогою високої якості освітніх джерел; поширення і пристосування нової інформації і комунікаційних технологій; постійне покращення і здешевлення доступу до комунікацій, що забезпечується телекомунікаційними операторами; визнання мережі як найефективнішої форми організації як для бізнесу, так і для громадського обслуговування; розуміння глобалізації водночас як потреби і виклику; забезпечення вільного потоку інформації як для економічного зростання, так і для культурної творчості [9, XI]. Очевидно, що М. Кастельс визначає не елементи (структурні складові), а скоріше окремі принципи або напрями, додержання яких забезпечить розвиток інформаційного суспільства.

Вітчизняні вчені у 2004 році також спрогнозували деякі наслідки розвитку інформаційного суспільства. Так, група, що під керівництвом доктора економічних наук В. Литвина працювала у 2004 році над двотомною працею «Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття», намагаючись спрогнозувати особливості майбутнього інформаційного суспільства у державі, його основними рисами визначила такі положення:

1) подолання інформаційної кризи сьогодення, тобто протиріччя між «інформаційним вибухом» і «інформаційним голодом»;

2) економічною основою і головною формою соціального розвитку такого суспільства буде інформаційно-об'ємна всебічна інтенсифікація;

3) будуть створені умови, що забезпечать пріоритет інформації порівняно з іншими видами ресурсів і факторами розвитку, а інформаційною

діяльністю займатиметься більшість населення;

4) будуть створені інфорсфера в глобальних космічних масштабах, автоматизовані інформаційні технології, що ґрунтуватимуться на комп'ютерних системах із широким використанням штучного інтелекту;

5) реалізовуватиметься глобальна єдність цивілізації на інформаційній основі, можливість прийняття узгоджених рішень і досягнення інформаційного консенсусу;

6) на раціонально-демократичних засадах інформація охопить всі сфери соціальної діяльності;

7) інформаційне суспільство повинно максимально реалізувати гуманістичні принципи, ідеали, забезпечити виживання цивілізації, її подальший безпечний у всіх відношеннях прогрес [10, 113]. І хоча деякі зарубіжні і вітчизняні прогнози здаються дещо «застарілими» на фоні розвитку світової інформатизації, насправді це є лише перше уявлення, оскільки, які б прогнози не робилися сьогодні, динамічне інформаційне суспільство випереджатиме їх.

Автори не лише висловили свій позитивний підхід до глобальної інформатизації світу, а й визначили її найбажаніші результати на вищому рівні абстракції, що у подальшому дасть змогу визначити найбільш уразливі елементи системи соціальних відносин у інформаційному суспільстві і розробити механізми кримінально-правового забезпечення їх безпеки.

Також важливим є факт визначення саме таких бажаних рис, оскільки вони характеризують не лише загальне позитивне ставлення зарубіжної та вітчизняної прогресивної наукової спільноти до розвитку інформаційного суспільства, а й визначають ті риси, яким така спільнота віддає пріоритети, з ураху-

ванням української ментальності та ставлення до процесів євроінтеграції України і глобалізації світових систем.

Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки не передбачають надання пріоритету розвитку інформаційного суспільства порівняно з іншими напрямками розвитку вітчизняної економіки — Україна не перестає позиціонувати себе як «аграрна» чи то «індустріальна» країна. Таким чином, започатковуючи розвиток інформаційного суспільства, законодавець у 2007 році намагається не переорієнтувати економічні вектори на побудову економіки інформаційного суспільства, а включити інформаційне суспільство у систему суспільних відносин в Україні, надати йому статус гарантованої державою системи цінностей і благ та впорядкувати такі відносини на нормативному рівні.

До основних критеріїв спрямування правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні належать:

1. Неприпустимість обмеження розвитку знань; постійне стимулюван-

ня освіти і науки; державне сприяння інноваціям; державний захист знань і прав авторів на них.

2. Ліквідація інформаційного дефіциту шляхом забезпечення необхідного і належного, у т. ч. віддаленого, доступу кожного до отримання і поширення інформації, за винятком інформації, щодо якої законодавством встановлено спеціальний статус, що обмежує загальний доступ до неї.

3. Стимулювання державою розвитку усіх видів інформаційно-комунікаційних технологій та інших ІТ-технологій вітчизняного та зарубіжного виробництва; мінімізація порушень авторського права та суміжних прав у цій сфері.

4. Спрямування розвитку знань, інформації та інформаційно-комунікаційних технологій на користь особистості, суспільства, людства; застосування заходів державного сприяння розвитку ресурсів інформаційного суспільства, спрямованих на піднесення національного суверенітету і ролі України у глобальному інформаційному суспільстві.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ:

1. Брижко М., Цимбалюк В., Орехов А., Гальченко О. Е-будущее и информационное право / Под ред. д-ра юрид. наук, проф. Р. Калюжного, д-ра экон. наук, проф. М. Швеца. — К.: Интеграл, 2002. — 264 с.
2. Арістова Г. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Бандурки: Монографія. — Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. — 368 с.
3. *Heun Kuok Diny, Patrick Lutz, Alen Peler.* Международное публичное право: В 2 т. / Пер. с франц. — К.: Сфера, 2000. — Т. 1: Формирование международного права. — 440 с.
4. *Окинавская Хартия глобального информационного общества № 998-163 от 22 июля 2000 г. / Okinawa Charter on Global Information Society //* Дипломатический вестник. — 2000. — № 8. — С. 51-56.
5. *Економіка України* / <http://ru.wikipedia.org>
6. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 9 січня 2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 12. — С. 511. — Ст. 102.
7. *Гальчинський А.* Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти. — К.; Либідь, 2006. — 312 с.
8. *Політологічний словник:* Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Головатого та О. Антонюка. — К.: МАУП, 2005. — 792 с.
9. *Передмова* до українського видання // Мануель Кастельс та Пекка Хіманен. Інформаційне суспільство та держава-добробуту. Фінська модель / Пер. з англ. — К.: Вид-во «Ваклср», 2006. — 256 с.
10. *Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття* / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, А. Гуржій та ін. — К.: Навч. книга, 2004. — Кн. 1: Пріоритет інтелекту. — 638 с.

ПРАВО

ЮРИДИЧНИЙ
ЖУРНАЛ

України

Загальнодержавне періодичне видання

Засноване у 1922 році **Видається** щомісячно

Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія А01 № 129668

Адреса редакційної колегії:
01004, м. Київ
вул. Терещенківська, 4
Тел.: (044)246-59-62

E-mail: info@pravoua.com.ua

Передплатний індекс: 74424

Головний редактор:

СВЯТОЦЬКИЙ О. Д.,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент АПрН України

Відповідальний секретар:

Щербак О. М.

ЗАСНОВНИКИ:

- © Міністерство юстиції України
- © Конституційний Суд України
- © Верховний Суд України
- © Вищий господарський суд України
- © Генеральна прокуратура України
- © Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
- © Академія правових наук України
- © Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого

ВИДАВЕЦЬ

©ТОВ «Видавничий Дім «Ін Юре»

1/2009